

สำรวจ รวบรวม พรรณไม้น้ำเพื่อการปกป้องไม้ท้องถิ่น

Aquatic Plant Collection for Protection of Native Plant.

ศิริพร ชิงสนธิพร ธัญชนก จงรักไทย
กลุ่มวิจัยวัชพืช สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช

รายงานความก้าวหน้า

การสำรวจรวบรวมพรรณไม้น้ำ ได้ทั้งไม้น้ำที่วัชพืชทั่วไป ซึ่งมีทั้งพืชที่พืชท้องถิ่น และพืชต่างถิ่น และไม้น้ำที่พบในปริมาณและความถี่ที่ต่ำมาก เช่น สันตะวาใบลอย (*Ottelia ovalifolia*) ผักพาย (*Butomopsis latifolia* (D. Don) Kunth) หรือพืชที่พบทั่วไป แต่มีความแตกต่างกัน เช่น สันตะวาใบพาย (*Ottelia alismoides*) แต่มีดอกสีม่วงอ่อน ขณะที่พบทั่วไปมีสีขาว เป็นต้น

คำนำ

พรรณไม้น้ำหรือพืชน้ำ (Aquatic plants) หมายถึงพืชที่อยู่ในน้ำโดยอาจจะจมอยู่ใต้น้ำทั้งหมด หรือ โผล่บางส่วนขึ้นมาอยู่เหนือน้ำ หรือเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ตามริมน้ำ ชายตลิ่ง นอกจากนี้ก็ยังมีพืชน้ำที่เจริญเติบโตอยู่ในบริเวณที่ลุ่มน้ำขังหรือที่ชื้นแฉะอีกด้วยศิริพร (2544) รายงานว่าแวนแก้วใบหยัก (*Hydrocotyle leucocephala* Cham. & Schlecht.) ซึ่งเป็นไม้น้ำ นำเข้าจากต่างประเทศ มีจำหน่ายทั่วไปตามร้านค้าพรรณไม้มีถิ่นกำเนิดในอเมริกาใต้ เป็นพืชล้มลุกอายุข้ามปี ประเทศไทยเป็นประเทศในเขตร้อนซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดพรรณไม้น้ำสวยงามที่นิยมหลายชนิดอีกทั้งภูมิประเทศของประเทศไทยมีความเหมาะสมสำหรับการแพร่ขยายพันธุ์ของพรรณไม้น้ำหลายชนิด พรรณไม้น้ำแบ่งออกตามลักษณะทางนิเวศน์ดังนี้

- พืชใต้น้ำ (submerge) เป็นพวกที่มีการเจริญเติบโตอยู่ใต้น้ำทั้งหมด อาจมีรากยึดเกาะกับดินใต้น้ำ หรือไม่ก็ได้ บางชนิดมีใบและต้นอยู่ใต้น้ำ มีเพียงส่วนดอกที่เมื่อบานที่ผิวน้ำ หรือพืชน้ำ เช่น สันตะวาใบพาย สันตะวาใบข้าว สาหร่ายหางกระรอก สาหร่ายข้าวเหนียว

- พืชโผล่เหนือน้ำ (emerged plants) เป็นพรรณไม้น้ำที่มีการเจริญเติบโตอยู่ใต้น้ำบางส่วน และเหนือน้ำบางส่วน โดยมีรากหรือทั้งรากและลำต้นเจริญอยู่ในดินใต้น้ำ ส่วนของใบและดอกขึ้นมาเจริญเหนือน้ำ เช่น บัวสาย บัวบา ผักตบเต่า

รหัสการทดลอง 03-11-57-02-00-03-03-54

- พืชลอยน้ำ (floating plants) เป็นพวกที่เจริญลอยอยู่ที่ระดับน้ำ มีรากห้อยลอยอยู่ในน้ำ ส่วนต้น ใบและดอก เจริญปริ่มน้ำ หรือเหนือน้ำ รากอาจหยั่งหรือยึดพื้นดินใต้น้ำก็ได้ มีหลายชนิดที่ลอยเป็นอิสระในน้ำ เช่น ผักตบชวา จอก ผักกระเฉด แหน จอกหูหนู เป็นต้น

- ไม้ชายน้ำ (marginal plants) เป็นไม้ที่มักขึ้นตามชายน้ำ ริมตลิ่ง ชายคลอง หนองน้ำ มักมีรากและลำต้นเจริญเติบโตอยู่ที่ดิน บางส่วนของต้น ใบ และดอกเจริญเหนือน้ำ เช่น ฐุภฤๅษี โพลง ขาเขียด ผักตบไทย เตยหอม เป็นต้น

ไม้น้ำหลายชนิด สามารถเจริญได้ทั้งบนบกและในน้ำ เช่น ผักแว่น ฐุภฤๅษี ผักบู่ ไม้ยราบ ยักษ์ ผักกระเฉด เป็นต้น

การศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ สํารวจ และรวบรวมพรรณไม้น้ำท้องถิ่น และไม้น้ำต่างถิ่น เพื่อหาแนวทางป้องกันไม่ให้พืชต่างถิ่นเหล่านั้น เจริญ แพร่พันธุ์ แทนที่ไม้อท้องถิ่น โดยการสํารวจ รวบรวม ตรวจสอบชนิดของไม้น้ำท้องถิ่น และหาทางนำมาใช้ประโยชน์สำหรับไม้น้ำต่างถิ่น สํารวจ ตรวจสอบชนิด และหาทางป้องกันไม่ให้เป็นวัชพืชในแหล่งน้ำตามธรรมชาติ

วิธีดำเนินการ

อุปกรณ์

- การสํารวจได้แก่ แผนที่ สมุดบันทึก กรรไกร ถุงพลาสติก ปากกาเขียนพลาสติก หรือกระดาษปายซี้อ และกล้องถ่ายภาพ
- อุปกรณ์สำหรับปลูกพืชทดสอบและสารเคมี ได้แก่ กระจก ดิน ปายกํากับการทดลอง ปุ๋ย และสารเคมีกําจัดศัตรูพืช
- การจัดทำตัวอย่างแห้ง ได้แก่ แผงอัดพรรณไม้สำหรับจัดทำตัวอย่างแห้ง กระดาษฟูก กระดาษซับ ฟองน้ำสำหรับรองตัวอย่าง กระดาษติดตัวอย่างพรรณไม้พร้อมปก พร้อมกระดาษปายซี้อ
- สารเคมีสำหรับกันเชื้อราและแมลง ได้แก่ เมทานอล (Methanol) คลอโรฟอร์ม และเมอคิวรี คลอไรด์ พร้อมเครื่องแก้วต่างๆ ที่จําเป็น
- การตรวจสอบชนิดพืช ได้แก่ แวนขยายขนาด 10 เท่า กล้อง กล้องจุลทรรศน์กำลังขยายต่ำแบบใช้แสง เข็มเขี่ย ปากคิบ หนังสือคู่มือการจําแนกพรรณไม้ต่างๆ

วิธีการ

สํารวจการแพร่กระจายของไม้น้ำ ในแหล่งน้ำตามธรรมชาติพื้นที่ต่างๆ เมื่อพบจดับน้ที่กักตัก และสภาพพื้นที่ นำมาปลูกในเรือนทดลองของกลุ่มวิจัยวัชพืช ตรวจสอบชนิดโดยการเทียบกับตัวอย่างพืชแห่งของพิพิธภัณฑท์พืชกรุงเทพฯ และเอกสารด้านอนุกรมวิธานและคู่มือตรวจสอบชนิดพืชต่างๆ

เวลาสถานที่

ตุลาคม 2553 - กันยายน 2554 ที่ กลุ่มวิจัยวัชพืช และอาคารพิพิธภัณฑ์พืชสิรินธร กรมวิชาการเกษตร หรือหอพรรณไม้ กรมอุทยาน พรรณพืชและสัตว์ป่า

สรุปผลการทดลองและคำแนะนำ

วัชพืชน้ำที่สำรวจและรวบรวมได้ มีทั้งที่เป็นพืชที่พบทั่วไป เช่น บอนจีน หรือตาลปัตรฤาษี (*Limnocharis flava*) จอก (*Pistia stratiotes*) ซึ่งมีรูปร่างแตกต่างกัน สันตะวาใบลอย (*Ottelia ovalifolia*) สันตะวาใบพาย (*Ottelia alismoides*) (จากสภาพนิเวศที่ต่างกัน และมีลักษณะแตกต่างกัน เช่น ลักษณะใบ) สาหร่ายญี่ปุ่น (*Myriophyllum brasiliense*) ผักพาย (*Butomopsis latifolia* (D. Don) Kunth) บัวบา (*Nymphoides indicum* (L.) Kuntze) บัวบาเล็ก (*Nymphoides cristatum* (Roxb.) Grisebach) ผักคางไก่ (*Sagittaria guayanensis* Humb., Bonpl. & Kunth) เต่าเขียด หรือผักคางไก่ (*Sagittaria sagittifolia* L.) ซึ่งไม้น้ำเหล่านี้บางชนิดพบกระจายตัวน้อยมากในธรรมชาติ สภาพนิเวศน์ถูกทำลาย หรือถูกพืชที่มีความแข็งแรง สามารถแข่งขันได้ดีกว่าเข้าแทนที่ เช่น โพลง (*Monochloria elata*) ที่ถูกแทนที่ด้วยธูปฤาษี หรือการแพร่ระบาดของบัวบาเล็กอย่างรุนแรงในแม่น้ำแม่กลอง ส่วนเหนือเขื่อนแม่กลอง ทำให้ไม้น้ำอื่น เช่น ดีปรี น้ำลดลง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

สุชาติ ศรีเพ็ญ, คุณหญิง. 2542. พรรณไม้น้ำในประเทศไทย. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. 312 หน้า.